

TARIX DARSLARIDA KASBGA YO'NALTIRIB O'QITISH VA KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH

Aripova Ozoda Xayrullayevna

*Yangiheyot tumani Maktabgacha va maktab ta'limi bo'limi tasarrufidagi
329- sonli umumta'lim maktabi Tarix fani o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Ushbu maqola kasbiy ta'lim va turli xil tarixiy vaziyatlarni o'zlashtirish va bilimlarni shakllantirishga tegishli. Ushbu masalani o'rganish bizga o'quvchilarda o'quv jarayonining xususiyatlarini va ko'nikmalarini shakllantirishni aniqlashga, shuningdek, ushbu ularning mehnat bozorida va jamiyatda muvaffaqiyatli moslashuvi uchun yondashuv va usullarni ishlab chiqishga imkon beradi.*

Kalit so'zlar: *Ijodiy faoliyat, Ishbilarmonlik o'yini, "Aqliy hujum", Nogiron bolalar, individual yondashuv, eslab qolish va takrorlash.*

Shaxsning faolligi va o'rganish muammosi kasbga yo'naltirib o'qitish psixologik-pedagogika fanida ham, pedagogik amaliyotda ham eng dolzarb muammolardan biridir. O'rta kasb-hunar ta'limi funktsional darajadagi mutaxassislarni tayyorlashga ixtisoslashgan bo'lib, u o'quvchilarda ma'lum kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishni va buning natijasida ta'lim dasturi doirasida ularni tayyorlashga qo'yiladigan talablarni belgilashni nazarda tutadi.

O'rta kasb-hunar ta'limi tizimida kompetensiyaga asoslangan yondashuv zarur bilimlar to'plamini o'tkazishdan o'quvchini voqelikka moslashtiradigan kompetensiyalar majmuasini o'zlashtirish uchun sharoit yaratishga yordam beradigan ko'nikmalarni shakllantirishga bosqichma-bosqich yo'naltirishni nazarda tutadi. Ularning asosiylari - o'z-o'zini tarbiyalash qobiliyati, ijtimoiy faollik, o'z nuqtai nazarini himoya qilish qobiliyati, huquqiy madaniyat va boshqalar, ya'ni amaliy tajriba va ko'nikmalar asosida muvaffaqiyatli harakat qilish qobiliyati sifatida umumiy vakolatlarini shakllantirish. Kasbiy faoliyatning ko'plab turlari mavjud.

Ushbu muammoni hal qilishning eng samarali yo'nalishlaridan biri kontekstli ta'lim texnologiyasi asosida talabalarning o'quv va kasbiy faoliyatini modellashtirish bo'lishi mumkin. Kontekstli ta'lim mazmunining asosiy birligi muammoli vaziyat bo'lib, u o'quvchining samarali fikrlashini qamrab oladi.

Ta'limda shaxs faolligining namoyon bo'lish darajasi asosiy mantiq bilan, shuningdek, asosan insonning kognitiv faolligi darajasini, balki uning shaxsiyatining o'ziga xosligini belgilaydigan o'quv motivatsiyasining rivojlanish darajasi bilan belgilanadi. O'rganishning an'anaviy mantiqiga muvofiq, shu jumladan materialni birinchi tushunish yoki uni so'zning keng ma'nosida idrok etish kabi bosqichlar, uning tushunchasi, uni mustahkamlash va nihoyat, materialni o'zlashtirish uchun maxsus amaliy ko'nikmalarni shakllantirishdan iborat.

3 ta faoliyat darajasi mavjud:

1. Qayta ishlab chiqarish faoliyati - o'quvchining bilimlarni tushunish, eslab qolish, takrorlash, namuna bo'yicha qo'llash usullarini o'zlashtirish istagi bilan tavsiflanadi.

2. Sharhlash faoliyati o'quvchining o'rganilayotgan narsaning ma'nosini anglash, bog'lanishlar o'rnatish, o'zgargan sharoitlarda bilimlarni qo'llash usullarini o'zlashtirish istagi bilan bog'liq.

3. Ijodiy faoliyat - o'quvchining bilimlarni nazariy tushunishga intilishi, muammolar yechimini mustaqil izlash, bilish qiziqishlarining jadal namoyon bo'lishini nazarda tutadi.

Qo'yilgan muammolarni nazariy tahlil qilish, an'anaviy pedagogik tajriba shuni ko'rsatadiki, eng konstruktiv yechimlar shunday psixologik-pedagogik sharoitlar va ta'limni yaratish uchun yaratilgan bo'lib, unda talaba faol shaxsiy pozitsiyani egallashi, o'zini ta'lim sub'ekti, o'z shaxsiyati sifatida to'liq namoyon qilishi mumkin. Yuqoridagilarning barchasi "faol ta'lim" tushunchasiga olib keladi.

Ta'lim jarayonida o'rganish usullari birinchi o'ringa chiqadi: biznes o'yinlar, loyiha usuli, aqliy hujum, ikkilik dars, vaziyatni tahlil qilish, Delfi usuli va boshqalar. Keling, ularning mohiyatini va jarayonida qo'llashning o'ziga xos xususiyatlarini umumiy ma'noda ko'rib chiqaylik.

Ishbilarmonlik o'yini - bu belgilangan qoidalarga muvofiq amalga oshiriladigan sun'iy simulyatsiya qilingan vaziyatlarda boshqaruv yoki ishlab chiqarish qarorlarini qabul qilishni taqlid qilish usuli. Mutaxassisning kasbiy faoliyatining real sharoitlarini simulyatsiya modellashtirish, qoida tariqasida, bir yoki bir nechta muammoli vaziyatlarning mavjudligini nazarda tutgan holda, xizmat, ijtimoiy va shaxsiy aloqalarni ularning xilma-xilligi bilan ko'rsatishga imkon beradi.

Tarixni o'qitish jarayonida "holatlar tahlili" usuli faol qo'llaniladi - kichik guruhlariga birlashtirilgan talabalar tomonidan real yoki faraziy vaziyatni tahlil qilish va muammolarni hal qilish mezonlari va harakatlar dasturini ishlab chiqish.

"Aqliy hujum" usuli tarix darslarida qo'llaniladi va quyidagi asosiy bosqichlarni o'z ichiga oladi: tayyorlash, g'oya yaratish, fikrni tahlil qilish va baholash. Muammoni hal qilish uchun, qoida tariqasida, ishtirokchilarning ikkita guruhi tuziladi (har biri 7 ... 10 kishi): "g'oya generatorlari" - g'oyalarni taklif qilish, "mutaxassislar" - ularni tahlil qilish. Guruhlarning ishi o'qituvchi tomonidan tashkil etiladi - u vazifani shakllantiradi, ishtirokchilarni guruhlariga taqsimlaydi, g'oyalarning mustahkamlanishini ta'minlaydi.

Ikkilik dars fanlararo aloqalarga, fanlarni integratsiyalashga asoslanadi va turli pedagogik texnologiyalardan qotishmadan foydalanishni o'z ichiga oladi. Ikkilik darslar "oltin qoida"ni amalga oshirish shakllaridan biridir. Shuningdek, hozirgi vaqtda talabalarning kommunikativ kompetentsiyasini shakllantirish vazifalariga katta e'tibor berilmoqda.

Delphi usuli taklif qilingan muqobillar qatoridan eng yaxshisini tanlashga yordam beradi. Bu hodisani bashorat qilishni talab qiladigan deyarli har qanday

vaziyatda qo'llaniladi. Muhokama ishtirokchilari o'z sohasi bo'yicha mutaxassislar bo'lsa, Delphi usuli ayniqsa samarali bo'ladi.

Shunday qilib, kontekstli ta'lim texnologiyasi tegishli shakl va usullar tizimi yordamida texnik maktab o'quvchilarining o'quv va kasbiy faoliyatini modellashtirishga imkon beradi, ularning kelajakdagi kasbi bilan muvaffaqiyatli tanishishiga, ularning kasbiy mahoratini shakllantirishga yordam beradi. kompetensiyalar. Ushbu texnologiyadan foydalanishning eng katta samarasi kasbiy faoliyatning tizimli xususiyatini yoki o'ziga xos kasbiy kompetentsiyani yaxlit aks ettiruvchi integratsiyalashgan, fanlararo tarkibdan foydalanganda erishiladi.

Nogiron bolalar bilan ishlash juda qiziq: siz kamdan-kam hollarda sezgir va minnatdor talabalarni uchratasiz. Ular bilan ishlash qiyin: har kimning o'z rivojlanish darajasi, o'z dardi, o'z muammolari bor. Va asosiysi, menimcha, qiyinchilik - bu bolalarning barcha xususiyatlarini o'z ishlarida hisobga olish, ularning e'tiborini bunga qaratmasdan, ularning "cheklangan sog'liq imkoniyatlarini" ta'kidlamasdan foydalanishdir.

Bu bolalar alohida e'tibor va mehrga muhtoj. Ular har doim ularni oilada, jamiyatda va ayniqsa maktabda his qilishlari kerak, shunda ular bizga kelishni, biz bilan muloqot qilishni, quvonchlari va muvaffaqiyatsizliklari haqida gapirishni xohlashadi. Bizning o'quvchilarimiz juda zaif va sezgir. Muloqotning birinchi daqiqalaridan boshlab, siz hech kimga e'tibor bermasdan, ular bilan ishonchli va hatto munosabatlarni o'rnatishga harakat qilishingiz kerak, aks holda keyingi ish juda murakkab bo'lishi mumkin.

Ilgari, bolalar bilan uchrashishdan oldin ham, o'qituvchilar bolaning sog'lig'i haqida maktab shifokoridan, uning oilasi haqidagi ma'lumotlarni esa tarbiyachilardan olishadi. Kelajakda o'qituvchi shifokorlar va boshqa o'qituvchilar bilan yaqin aloqada ishlaydi.

Nogiron bolalarga individual yondashuv va bolaning rivojlanish xususiyatlarini, uning qiziqishlari, sevimli mashg'ulotlari va qobiliyatlarini hisobga olish kerak.

Tarix darsida ana shu bolalar bilan ishlashning asosiy usuli mavzuni o'rganishga tabaqalashtirilgan va individual yondashish bo'lishi kerak, deb hisoblayman. O'quv jarayonini differentsiallashtirishdan maqsad - har bir o'quvchiga ta'lim mazmunini o'zlashtirish jarayonida uning qobiliyatlari, moyilliklari, bilish qiziqishlarini, ehtiyojlarini qondirish uchun maksimal sharoitlarni ta'minlash. Bunda talabaning individual tipologik xususiyatlari hisobga olinadi.

Sinf ichidagi farqlanish aniq bo'lishi shart emas. Birinchi daraja uchun topshiriqlar faktik materiallarni o'rganishga qaratilgan, masalan, tabiiy va iqlim sharoitlari va Xitoyning qadimgi aholisining faoliyati haqida gapirish. Ikkinchisi uchun - qiyinchilikning ortishi: taqqoslash, oddiy xulosalar chiqarish. Uchinchidan - materialni murakkablashtirish va chuqurlashtirish: o'z mulohazalarini bildirgan holda tarixiy voqealarga mustaqil baho berish.

Sinflarda materialni eslab qolish va takrorlashda qiynaladigan yomon o'quvchilar bor. Shuning uchun materialni tushuntirish jarayonida piktogramma qo'llaniladi - ob'ekt, hodisa, harakat, hodisani rasm yordamida belgilash. Yorqin rasmlarni o'zgartirish ma'lum bir javob algoritmini yaratadi va maslahat rasmi matnni eslab qolishga yordam beradi. Piktogrammalardan foydalanish o'quvchilarga individual yondashish imkonini beradi. Tajriba shuni ko'rsatadiki, bu texnika past natijalarga erishgan talabalar bilan samarali bo'ladi, chunki. o'quvchilarning bilish faoliyati faollashadi, qiziqish uyg'onadi, javob berishga intilish. Talabalarni yangi mavzuni o'rganishga jalb qilish uchun qadimgi tarix darslarida piktogrammalardan foydalanish oqilona. Piktogrammalar o'quvchilar uchun sinfdagi vazifalar uchun asos bo'lishi mumkin: yangi materialni o'rganish va uni mustahkamlashda, bilimlarni takrorlashning turli bosqichlarida.

Maktabda tarix fanini o'qitish sharoitida o'quv jarayonini takomillashtirishning samarali usullaridan biri o'quv multimedia mahsulotlaridan foydalanish hisoblanadi. Ular aqliy faoliyatni faollashtiradi va interaktivlik tufayli materialni o'zlashtirish samaradorligini oshiradi, kasallik tufayli dars qoldirgan talabalar uchun masofaviy ta'limni tashkil etish imkonini beradi, talabalarga darsda xabarlarga tayyorgarlik ko'rish uchun materiallarni mustaqil ravishda izlash imkoniyatini beradi.

Tarixni nogiron bolalarga o'rgatishning yana bir juda samarali usuli - bu integratsiyalangan kutubxona darslari va tarix. Ular katta didaktik ahamiyatga ega: ular asosiy ma'lumotlarni o'zlashtirishga, bilim qiziqishini, o'quvchilarning mustaqilligini rivojlantirishga, o'qish madaniyatini tarbiyalashga, o'quvchilarning nutq faolligini rivojlantirishga hissa qo'shishga, talabalarining so'z boyligini va ularning dunyoqarashini kengaytirishga imkon beradi.

Shunday qilib, tarix darslarida bolalar nutqini rivojlantirish bo'yicha tizimli ishlar bir-biriga katta ta'sir ko'rsatadigan tinglash, gapirish va o'qish jarayonlarining bosqichma-bosqich va sifatli shakllanishiga yordam beradi; muloqot madaniyatini rivojlantirishga yordam beradi, har bir bolaning rivojlanish darajasini hisobga olgan holda bunday bolalarni maktabning ta'lim maydoniga samarali qo'shishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Васильева, Л.А. Формирование профессиональных компетенций будущих учителей истории в процессе практики / Л.А. Васильева // Педагогика.
2. - 2019. - № 1. - С. 133-142.
3. Галеева, З.Х. Формирование профессиональных компетенций будущего учителя истории в условиях модернизации образования / З.Х. Галеева, В.Н. Исаева // Известия вузов. Серия «Педагогика и психология». - 2018. - Т.21. - № 1. - С. 90-100.

4. Кашин, С.В. Профессиональное образование будущих учителей истории на основе формирования компетентностного подхода / С.В. Кашин, Н.В. Кузнецова // Инновационная наука. - 2019. - №2 (25). - С. 41-44.
5. Собирова Э. —Ўзбек тилининг изоҳли луғати||да ҳуқуқий терминларнинг берилиши: Филол.фан.бўй.фал.док-ри (PhD) дисс... - Тошкент, 2022.
6. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 5 жилдли. - Тошкент: —Ўзбекистон миллий энциклопедияси|| Давлат илмий нашриёти, 2006. 3-жилд.
7. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 5 жилдли. - Тошкент: —Ўзбекистон миллий энциклопедияси|| Давлат илмий нашриёти, 2006. 1-жилд.
8. Курбанов М. А. Таржимада новербал воситаларни тушуниб етиш муаммолари //Science and Education. - 2020. - Т. 1. - №. 4. - С. 227-235.
9. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 5 жилдли. - Тошкент: —Ўзбекистон миллий энциклопедияси|| Давлат илмий нашриёти, 2006. 5-жилд.
10. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка / Российская академия наук. Институт русского языка имени В. В.Виноградова. - 4-е изд., доп. - М.: Азбуковник, 1997.